

MENS en Wereld

Nieuwe gloed

Nou, wij weten het dan. Professor K. K. is erin geslaagd, een film te maken van de functies van de menselijke hersenen. De schedel wordt doorge-licht, de x-stralen worden omgezet in elek-tronische stralen en dan begint de film-kamera te lopen. Het is maar goed dat het materialisme – u weet het nog: „zon-der fosfor geen gedachten” – zowat geen aanhangers meer heeft, want dan zouden deze materialisten net zolang zoeken, denken en experimenteren, tot ze een filmtostel hadden ontworpen dat de ge-dachten en de totstandkoming van ge-dachten zou kunnen filmen. Wat een in-teressant nieuw terrein! Ik hoor de ge-sprekken al in de files voor de bioskopen. „Eisenhowers hersenen móét je hebben zien werken, een pracht film.”

„Zullen we vanavond naar Picasso's hersenen gaan kijken of naar Chroesit-sjew?” „Naar Picasso maar, bij de Rus kom je er niet in, hartstikke vol.” „Heb je A's hersens gezien? Sjonge wat is dát een domme man.”

En dan de andere mogelijkheden. Ver-liefden sturen elkaar een filmpje, solli-citaties alleen met een film van e i g e n hersenen komen in aanmerking. Bij hu-welijksadvertenties belooft men de her-senfilm op erewoord te retoerneren. Overgangsrapporten na konsultatie van de film; eksamens alleen filmisch verant-woord. En dan nog het lesgeven, de imi-tatie. Professor A. toont hedenmiddag zijn oplossing van het waarheidspro-bleem, cinemaskopisch. „Jan als je nou goed gekeken had bij die film, zou je nou niet zulke vreselijke stomiteiten hoeven zeggen.” „Jawel, 'k heb het wél gezien, maar nadoen is nog wat anders en ik mis een paar kronkels geloof ik.” Maar het materialisme is dood en begraven, 't wijsgerige dan en we kunnen nooit, gelukkig, zien wat er nu gebeurt in de hersens als een mens nadenkt of niet na-denkt. En toch, wat geeft deze foto stof tot denken! Als we nu eens konden zien hoe de functies der hersenen was van dat grootste genie, dat het dichtst bij de oplossing is gekomen van grote proble-men, dan zou... maar dat geldt alleen voor hen die het objektiviteitsbeginsel aanhangen en we hoeven dus niet bang te zijn. Ieder genie en iedere dwaas mag menen dat hij de waarheid bezit. Het is een onschuldige en waarschijnlijk zegen-rijke bioskoopvoorstelling.

„H et humanisme mag geen liefhebberij zijn van een groepje dat er bevrediging van zijn eigen geestelijke behoeften mee na-jaagt; het moet een antwoord zijn op de vraag die in brede kringen gesteld wordt. Het moet uitdrukken wat in die kringen leeft; het moet vormgeven wat er aan scheppende mogelijk-heden aanwezig is. Het moet steeds opnieuw zijn oor te luisteren leggen en voorkomen dat het op stokpaardjes weggaloppeert van hen, die op dat humanisme aangewezen zijn, zoals het humanisme op hen.

„Daarbij zullen we ook aandachtig moeten letten op die groeperingen, die al zijn ze niet bepaald humanistisch, toch een zekere verwant-schap vertonen met de humanistische denk-wereld, althans ten dele. Ik doel hier bijvoor-beeld op de voorstanders van krematie, geboor-teregeling, e.d.; zeker niet alleen humanisten – er zijn vele kristenen onder – maar die ideeën vertegenwoordigen, die ook bij vele humanisten leven. Wij betreuren het nog steeds, dat minis-ter Maarsseveen het indertijd niet nodig achtte ons verzoek om zitting te verkrijgen in de des-betreffende staatskommissie in te willigen. Wij hebben nu het gevoel, dat wij een enkele van de meest aanstootgevende bepalingen hadden kunnen keren, als wij er zeggenschap in hadden gehad.

„Het is misschien goed om dit hier nog eens uit te spreken, voorzover er wellicht nog meer van dat soort problemen aan de orde komen. Ik denk speciaal aan die kwesties waarmee wij als humanisten in het bijzonder te maken heb-ben. Ik zou het bijvoorbeeld onbegrijpelijk ach-ten als men aan de openbare universiteiten re-gelingen voorbereidde voor de geestelijke ver-zorging van de student, zonder ons daarin van de aanvang af te kennen. Zeker, men is natu-urlijk vrij om zo iets buiten ons om te regelen, maar men moet wel weten dat wij ons de vrij-heid voorbehouden zulke regelingen af te wij-zen en ons er tegen te verzetten.

„Een veronderstelling als ik hier uitspreek is niet zo ongerijmd, als we denken aan de wijze, waarop men in kleuteronderwijswet het gods-dienstonderwijs op de openbare kleuterschool heeft geregeld, of aan het doelbewuste streven van de Hervormde Raad tot de zaken van Kerk en School om de openbare school te kerstenen. Wij zullen ons krachtig verweren tegen „op-lossingen”, waarbij men het geoorloofd acht een der meest betrokken partijen als quantité négligeable achteloos onder de voet te lopen.

„H et klimaat in Nederland is niet zo, dat het ons het gevoel kan geven steeds gerespekteerd te worden in onze overtuigingen. Vandaar ook onze aarzeling, bijvoorbeeld te-

Dr. J. P. van Praag, de algemene voor-zitter van het Humanistisch Verbond, heeft het tiende kongres – op 21 en 22 april in „De Poort van Kleef” te Apel-doorn gehouden – geopend met een uit-voerige rede, waaruit wij op deze blad-zijde enkele fragmenten publiceren.

genover de nu alom aan de orde gestelde sub-sidiëring van kerkebouw en kerkedienaren. Wij staan niet op het standpunt van een staat die zich niets aan het geestelijk leven van zijn on-derdanen gelegen laat liggen. Maar de daaruit voortvloeiende bereidheid tot aanvaarding van subsidies als de zoëven genoemde, wordt ge-remd door de twijfel of men ook het geestelijk leven der niet-godsdienstige Nederlanders op overeenkomstige wijze positief steunen wil. Al-leen als men deze vraag ondubbelzinnig beant-woordt, zijn de hier bedoelde subsidies zonder diskriminatie en dus zonder nieuwe burgerwis-ten mogelijk. Men zegt wel eens van kerkelijke zijde, dat wij niet voldoende oog zouden heb-ben voor het tragische aspekt dat voor de ker-ken in het optreden van de humanistische be-weging besloten ligt – dat hebben wij inderdaad wel – maar ik vraag mij wel eens af, of men juist van die zijde wel werkelijk begrip vermag op te brengen voor de ernst der overtuiging, die ook bij ons in het geding is.

„Die kracht der overtuiging heeft ons sterk gemaakt, en zij zal ons ook voortaan sterken, als en zolang zij werkelijk in ieder van ons werkzaam is. Zij maakt dat het humanisme nieuwe gloed verleent aan een veelszins kleur-loze wereld.

„De verkrachting der menselijke waardigheid doet ons hunkeren naar het moment, dat wij ook internationaal een geluid kunnen laten ho-ren waarmee rekening gehouden moet worden. Ik doel op kwesties als de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika en elders, op de diskriminatie van de negerstudente Catherine Lucy, op de spanningen en conflicten tussen rassen en vol-ken, op Algerië, op Israel, op de verontrustende rechtsgang in het proces Jungschlager, en nog zoveel meer. Ik denk ook aan de nood in de laag-ontwikkelde gebieden en onze medever-antwoordelijkheid daarvoor, aan de machts-tegenstellingen en de oorlogsdreiging in de we-reld. Alleen een humanisme dat sterk is, kan daarbij een faktor van betekenis zijn; en de kracht van het internationale humanisme hangt af van de kracht der nationale bewegingen, dus van ons.”

KRITISCH ALLERLEI

Onder de Japanse vrouwen is veel vraag naar een nieuw schoonheidsmiddel, dat voornamelijk uit menselijk bloed bestaat, lezen wij in „Het Vrije Volk”. Het middel zou rimpels wegnemen en vrouwen van middelbare leeftijd jaren jonger maken. Er is al een levendige handel in mensenbloed ontstaan, dat vooral door werklozen en door arme studenten wordt beschikbaar gesteld. De autoriteiten zien dit met bezorgdheid aan, maar er is nog geen wetelijke bepaling gevonden, die er een einde aan kan maken.

Wij hopen, dat het niet alleen bij „bezorgdheid” blijft en inderdaad strenge maatregelen genomen worden om aan deze ergerlijke mensenexploitatie een einde te maken, ook al zou het aantal „jongere” vrouwen hierdoor aanzienlijk dalen. Blijkbaar zijn de Japanse vrouwen erg onder de indruk gekomen van het Chinese spreekwoord: „Vele vrouwen danken een vierde van haar schoonheid aan de natuur en drie vierde aan de kunst”.

In „Streven”, het maandblad van de Jezuïeten, schreef prof. dr. P. H. Roberts een interessant artikel „Hoe oud is de aarde?”, waarbij hij tot de volgende konklusie komt:

„Wij hebben gezien, hoe de wonderbare vooruitgang der wetenschappen de laatste driehonderd jaar de veronderstelde ouderdom van de aarde verlegd heeft van ongeveer 6000 jaar tot 4.5 miljard jaar. De vraag kan gesteld worden, of komende generaties niet volgens een totaal verschillende schatting zullen oordelen. Het is onmogelijk op de vraag te antwoorden, maar op dit ogenblik is het moeilijk te geloven, dat onze schatting voor meer dan 30 procent foutief zou zijn. Het is onwaarschijnlijk, dat de komende generaties aanzienlijk onze konklusie zullen wijzigen, dat de aarde ontstond voor ongeveer 4.5 miljard jaar.”

De heer Ludwig Japhet is voorzitter van de „Transvaal National Sporting Club”. Deze specialist heeft op de jaarvergadering van zijn vereniging bezwaren geopperd tegen het organiseren van bokswedstrijden tussen blanken en negers, aangezien dit inbreuk zou maken op de heilige wetten van de rassenscheiding. Japhet pleit zelfs voor de invoering van „apartheid” in de gehele sportwereld. De Zuidafrikaanse heer beroept zich niet op de bestaansstrijd van het superieure blanke ras, noch gewaagt hij van de wetten van de politieke moraal. Slechts „praktische” argumenten brengt de sportsman naar voren, om zijn leer van de

rassendiskriminatie te rechtvaardigen: „In vergelijking met zijn blanke tegenstander beschikt de zwarte bokser over aanzienlijke voordelen. Hij heeft een betere lichamelijke konstitutie en een gunstiger zenuwstelsel”. Daarom moesten er maar twee kampioensstitels worden geschapen, een voor de blanken en een voor de gekleurden. In de praktijk betekent dit, zo licht Japhet nog nader toe, „de invoering van volledige rassenscheiding in alle takken van sport”.

„Missioni” schrijft de groei van de Islam in Afrika o.a. toe aan steun uit de mohammedaanse Arabische staten, in het bijzonder Egypte. Al Azhar, het 1000 jaar oude centrum van de islamitische scholastiek te Caïro, heeft volgens dit orgaan de levensadem ingeblazen in een nieuw program. Tegenwoordig spreken zij — aldus Missioni — „in hun godsdienstige propaganda van maatschappelijke toepassingen van gewettigde nationale aspiraties, terwijl het kristendom spreekt over de verheffing van de vrouw”. Door de steun van de Aga Khan zouden alleen al in Oeganda 30 moskeeën, 40 lagere scholen, vier medische fakulteiten en een grote universiteit gesticht zijn.

Het tijdschrift betoogt, dat de druk van een zich uitbreidende Islam vooral voelbaar is in ekwatoriaal Afrika, in het gebied van Oeganda tot Nigeria en in Tanganijska en Mozambique, en spreekt van „een omvangrijke mohammedaanse beweging tot penetratie in zwart Afrika met een zeer fijn vertakte organisatie en alleen mogelijk met de hulp van onafhankelijke Arabische landen, in het bijzonder Egypte”.

Hoe komen jongeren tot misdaad? vraagt mr. K. Helder zich af in „Vrij Nederland” (3-3). De schrijver deelt het een en ander mede over het onderzoek van het echtpaar Glueck, de Amerikaanse pioniers op het gebied van de jeugdkriminaliteit, waaraan we het volgende ontleenen:

„Ze hebben met een minutieus statistisch onderzoek, dat vele jaren vergde, een groep van 500 misdadige jongens vergeleken met 500 niet-misdadige, zorgvuldig op vergelijkbaarheid uitgezocht. Alle denkbare factoren hebben zij nagegaan om uiteindelijk de duidelijke verschillenpunten te kunnen vinden. Niet alleen de lichamelijke en psychische structuur, maar ook het milieu van ouderlijk huis en school en vooral de verhoudingen in het gezin van de jongens werden onderzocht... Sommige jongens waren een levensgroot bewijs voor de bevinding, dat de onder-

linge verhouding tussen ouders en kinderen een zeer grote rol spelen. Een overlijden van een der ouders, een stiefouder, een echtscheiding, een gebrek aan liefdevolle aandacht, dat zijn de struikelblokken waar een jong kind heel moeilijk overheen komt en die men telkens weer terugvindt in het levensverhaal van een delinquent. Daar begon de leegte die hij met zijn daden tracht te vullen.”

In een voorstad van Philadelphia wilde men een nieuwe brug de naam van Walt Whitman (de bekende Amerikaanse dichter van de „Grashalmen”) geven. Onmiddellijk werd hiertegen geprotesteerd door een kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder, die naar voren bracht, dat het zedelijke leven van de grote auteur niet zuiver op de graad was geweest. Het gevolg was een felle discussie van voor- en tegenstanders van Whitman. De bewonderaars van Whitman meenden: „De prelaat moet maar omrijden als hij niet over de Walt Whitmanbrug wil.”

Sommige mededelingen kunnen door hun onnozelheid het effect van een bominslag hebben. Bepaald schokkend vond het „Alg. Handelsblad” de volgende verklaring van de Zuidafrikaanse inlichtingendienst:

„De indruk dat Apartheid alleen was ontworpen om de belangen van de niet-blanke bevolking te dienen, zou onjuist zijn.”

In „De Volkskrant” lasen wij het volgende staaltje van rassendiskriminatie, dat als een boemerang werkte en onverwachte consequenties had:

„De knapste koppen van de Amerikaanse staat Louisiana hebben indertijd een kieswet ontworpen om de invloed van de negers aan banden te leggen. Nu de wet eenmaal in werking is, blijken, krachtens de zorgvuldig geformu-

leerde bepalingen van die wet, meer negers dan blanken op de kiezerslijst te staan, en hoe men er in Louisiana ook op peinst, er is niets aan te doen. De scherpzinnige wettenmakers hebben namelijk de fout begaan, hun produkt te baseren op de geestelijke superioriteit van het blanke ras. Hun procédé leek even eenvoudig als doeltreffend: de adspirantkiezers zouden een examen moeten afleggen, waaruit zou moeten blijken, of zij de Amerikaanse grondwet konden lezen en er een redelijke uitlegging van konden geven. Doch zie: de meeste negers bleken hun grondrechten op hun duimpje te kennen, hetgeen de examinatoren van de blanke kandidaten niet konden zeggen. Eksaminatrice mevrouw Clement moest in het distrikt Webster 24 blanken afwijzen, terwijl maar twee negers in de kuil vielen, die blanke handen voor hen gegraven hadden.”

Een werk van de 18-eeuwse schrijver Daniel Defoe, bekend door zijn „Robinson Crusoe”, staat op de lijst van 182 boeken, die thans in Zuid-Afrika verboden zijn. Het boek heet „Roxana”, zo lezen wij in „Het Vrije Volk”. Wij vragen ons af wanneer „Robinson Crusoe” nu ook verboden wordt. De houding van Robinson tot zijn zwarte vriend Vrijdag lijkt ons nl. niet in overeenstemming met de „idealen” van „apartheid”.

Wat moeten wij denken van het volgende berichtje uit „Het Vrije Volk” anno 1956?

„Drie mannen uit Mexico hebben bekend, dat zij een oude vrouw hebben vermoord, „omdat zij een heks was”. Zij zeiden, dat zij de vrouw hadden gedood, omdat zij een gevaar voor de mensheid was. Een van de moordenaars was de zoon van het 76-jarige slachtoffer.”

Als alles weer eens nieuw werd: als ik weer eens huiveren kon omdat een warme hand een nest werd voor mijn hand, als een kus maar weer eens een kus werd, overrompelend;

als ik een hele dag weer onbestemd kon zijn om liefde en warmte, o, ik zou ook weer in zuiverheid geloven, in het vreemd geluk van Danny Boy, I love you so;

als alles weer eens nieuw werd: zon en sterren, nachtkars en ochtendrood en helder lachen, en dan elk woord, elk rijm, om luid te zeggen,

ik zou het leven weer opeens gaan vieren als een oorspronkelijke, schone leugen, waard om gezegd te zijn en uit te duren.

MICHEL VAN DER PLAS

Uit „Going my way”, uitg. Stols

ONSERIEUS KONGRESVERSLAG

„Het zit er op,” zucht uw (volkomen sub-jektieve) verslaggever, die immer een diep respect heeft voor alle mensen, die zo maar voor de vuist weg over de aller-moeiste zaken – financiën! – kunnen en durven spreken. Want wat hij – die verslaggever dan – verwacht en gevreesd had is in ieder opzicht bewaarheid: het tiende jaarlijkse kongres (zoals dit officieel heet), dat op 21 en 22 april in „De Poort van Kleef” te Apeldoorn is gehouden – was voor minstens de helft gewijd aan geldkwesties, nogmaals: de ingewikkeldste problemen die er m.i. zijn. En ronduit met diepe eerbied ben ik vervuld toen ik zondagmiddag vaststelde, dat „ze” er met z’n allen voortreffelijk zijn uitgekomen, dat er een kompromis-voorstel is aanvaard, dat – zoals ieder kompromis – iedereen net te weinig en net genoeg bevreemding heeft geschonken.

De in „In en Om” gepubliceerde kontributie-voorstellen van het hoofdbestuur zijn in grote lijnen aanvaard, behoudens enkele wijzigingen.

In „In en Om” zal deze nader uitgewerkte regeling binnenkort worden gepubliceerd.

Nu moet u uit de eerste tiraden van dit verslag niet denken, dat het een saai kongres is geweest, dat er geen bijzondere sensaties te beleven waren of dat er niet eens hartelijk is gelachen. Een van die sensaties werd veroorzaakt, doordat het hoofdbestuur zaterdagavond ronduit verklaarde, dat het (voor een groot deel tenminste) geen verantwoordelijkheid wilde noch kon aanvaarden voor het handhaven van het „principe” van de vrijwilligheid in het bepalen van de kontributie. Volgens uw – subjektieve – verslaggever terecht: want wat een minister tegenover de Tweede en Eerste Kamer is toegestaan mag toch het hoofdbestuur ook doen, meen ik. Maar ik geef dadelijk toe: mijn sterkste zijden zijn niet de financieel-organisatorische. Hoe dan ook: de afgevaardigden van de gemeenschap Rotterdam bleken sterke bezwaren tegen deze geste te hebben; zij verlieten – kennelijk als protest – het kongres. Hopelijk is deze kwestie later „bijgepraat”, zoals dat tegenwoordig heet.

Een andere sensatie veroorzaakte al zaterdagmiddag Bongor met zijn klacht over te weinig medewerking van de intellectuelen in het Verbond aan „Mens en Wereld”. Ik ben te zeer partij in dit geval, dat ik mij hierover verder mag uiten, maar het kongres vond kennelijk, dat Bongor gelijk had, want het zette zijn woorden kracht bij met een daverend applaus.

Dit te-hooi-en-te-gras-verslag zou hebben moeten beginnen met de indrukwekkende rede, die Van Praag hield ter opening van het kongres, maar omdat de redactie haar voor u uitgetrokken heeft en haar zo op de voorpagina heeft geplaatst, acht ik mij er van ontheven die rede weer te geven.

Een tweede magistrale rede was die van Waslander over „Het humanisme als grondslag voor politieke keuze”, zondagmorgen gehouden. Waslander meende in de twee belangrijkste politieke groeperingen, die voor humanisten openstaan – de socialistische en de liberale – in geestelijke zin geen al te grote verschillen te kunnen zien, meer een aksentverschil. Liberalen leggen in de eerste plaats de nadruk op de individuele vrijheid, socialisten meer op een rechtvaardige goederenverdeling. Hij zag in beide gevallen gevaren: te sterk aksent op de vrijheid houdt zijns inziens in mogelijkheid van een minder rechtvaardige goederenverdeling, te sterke nadruk op een rechtvaardige goederenverdeling kan de vrijheid in ’t gedrang brengen. Sociaal-voelende en -denkende liberalen en liberaal-georiënteerde socialistten kunnen

elkaar, volgens Waslander, een heel eind nader komen. Ik wil hierop nu niet verder ingaan, omdat er grote kans is dat Waslanders rede – zij het verkort – in „Mens en Wereld” verschijnt. Eén ding is zeker: zij wordt in haar geheel in het driemaandelijks tijdschrift „Reken-schap” opgenomen. Alleen al daarvoor is het de moeite waard, een abonnement op dit toch al zo voortreffelijke blad te nemen. Nadere inlichtingen: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, waar het centraal bureau is gevestigd.

Grote vreugde wekte Van Praags mededeling, dat er in Japan en in Noorwegen nieuwe humanistische groeperingen zijn gesticht, in Noorwegen al dadelijk met een paar honderd leden. Dit was aanleiding tot het sturen van een felicitatie-telegram.

Dikwijls ook is er gelachen, zei ik al: Van der Kooy uit Voorburg – een verwoed strijder voor de emancipatie van de vrouw – wil desnoods de vrouwen uit hun keuken en vanachter hun naaimachines „weg sleuren” om ze een plaats in de maatschappij te geven, gelijkwaardig aan die van de man. Opmerkelijk was het, dat sommige vrouwen applaudeerden – vanwege die gelijkwaardigheid – andere vrouwen protesteerden – vanwege dat „weg sleuren” – en vele mannen meesmuilend lachten – vanwege die lege keukens waarschijnlijk. Ongetwijfeld heeft Van der Kooy dat „sleuren” niet zo bedoeld; zijn gloeiend betoog maakte toch veel indruk.

Mag ik u ook nog enkele van de best-geslaagde mopjes vertellen uit de speciale HJG-kongresnachtditie van „De Zakkenroller” die – ondanks zijn afschrikwekkende naam – voor de (zeker in het Verbond) schappelijke prijs van f 0.15 (of méér!) werd verkocht? Nu dan (natuurlijk naar aanleiding van „de financiën”): „Pas verschenen boeken, een nieuwe Nederlandse trilogie: 1. Koppenberg vertelt; 2. Koppenberg vertelt verder; 3. Koppenberg kan me nog meer vertellen”. En dan die titel van de nieuwste film „van losgeslagen hartstochten: Gejaagd door het geld!” Ik weet niet op wie dat slaat, op Koppenberg of op zijn opposenten.

En dan één, speciaal voor Huygens (Rotterdam), verwoed strijder voor ongekuste spelling: „’t Oudt-Hollantsch liedtboek, opnieuw bewerkt door Hieronymus Huygens. Gegarandeerd stouckoude spelling. Leert uw kinderen nu weer onze oud-Humanistische liederen”.

En nog een op het verhoogde minimum van de kontributie: „Opgericht: Volkskredietbank

op Humanistische grondslag. Deelneming staat open voor hen, die hun lidmaatschap op afbetaling willen bekostigen enz...”

Natuurlijk ontbraken ook op dit kongres weer niet de zuur-verdiende bloemen voor de ontvangende gemeenschap, Apeldoorn dit keer, blozend geaccepteerd door haar sekretaresse mej. Ter Heege, gevolgd door bittere woorden van haar voorzitter Klouwe: want is het niet zo, dat de Apeldoorners, de laatste dagen vóór het kongres, zich het vuur uit hun schenen hebben moeten lopen om alle kongres-sisten onder dak te brengen, omdat de meeste afgevaardigden „vrij laat” – zacht uitgedrukt – hun aanmeldingsformulieren hadden ingestuurd. Zou dat schenenvuur er oorzaak van zijn geweest, dat het zaterdagmiddag – volgens sommigen – in de zaal „om te sterven van de hitte is geweest?” Dan hebben ook die lakse afgevaardigden dááran schuld!

Laat mij dit onserieus kongresverslag besluiten met hulde te brengen aan het vrouwenkoortje o.l.v. J. W. A. Doornebos en de Veluwe voordrachtskunstenaar Hermen Bomhof, die kweelden (de dames) en speelde (Bomhof) dat het een lust had.

J. v. S.

PROBLEMEN

Als Margreetje ’s avonds gewassen wordt, acht ze blijkbaar de tijd gekomen voor een diepzinnig gesprek. Elke keer verwondert het me weer wat er in dat vijfjarige blonde kopje omgaat.

„Mam, waar kwamen de mensen uit, toen er nog helemaal geen mensen waren?”

Daar sta je. Adam en Eva heb ik niet bij de hand, dus beken ik: „Dat weet mamma niet”.

„Wéét jij dat niet?!” roept ze ongelovig, „nou, dan zal ik het wel aan papa vragen!”

Wat maakt zo’n scheppingsverhaal alles veel eenvoudiger!

Een andere keer zegt ze: „Mam, Corrie zegt, dat God in de lucht zit, dat kan toch niet, dan valt ie toch naar beneden?”

Corrie is haar vriendinnetje, die godsdienstig wordt opgevoed. Ze vertelt, dat Corrie ditzelfde ’s morgens aan haar eigen moeder had gevraagd: „Mam, als God in de lucht zit valt ie toch naar beneden?”

„Ach kind, zeur niet!” had haar moeder geantwoord.

„En nou mag ze niet meer over God zeuren,” konkludeerde mijn dochttertje terecht.

„Mam, weet je wat Fransje zegt? Dat God alles gemaakt heeft, de sneeuw en de regen en de mensen, alles! Maar ik weet zeker, dat jij mijn manteltje en mutsje gemaakt hebt!”

L. DE VRIES-BOEKEN

ANSIE: ’n mooie uitgave

De redactie van de nieuwe Algemene Nederlandse Systematisch Ingerichte Encyclopedie (ANSIE) spreekt hem, die het eerste deel openslaat, aan met „lezer” en niet met „gebruiker”. Deze ANSIE is dan ook geen naslagwerk, maar een overzicht van de huidige stand der belangrijkste wetenschappen. Dit bergt in zich gevaren van oppervlakkigheid, die de redactie – onder leiding van Jaap Buys – ter dege heeft ingezien en daardoor kon vermijden. Meen niet, dat men in het eerste verschenen deel „alles” kan vinden over de natuurwetenschappen en technische vakken: daarin schieten zelfs hele bibliotheken tekort. De redactie wil kennelijk bereiken, dat de „lezer”, al lezend, de smaak te pakken krijgt en meer, steeds meer wil weten over het gelezene. Zij is hem daarbij

behulpzaam door onder ieder hoofdstuk geschikte literatuur te noemen. De uitgebreide staf van uiterst deskundige medewerkers is er garant voor dat deze ANSIE – die in drie delen à f 25.– per deel zal verschijnen – volkomen wetenschappelijk verantwoord zal zijn. Wat wij nu hebben gelezen deed ons verzuchten: „Jammer dat dergelijke boeken niet en massa verbreid kunnen worden.” Hoe de ANSIE in haar geheel zal worden is nog niet te zeggen; het eerste deel echter toont al aan, dat ook de typografische verzorging en de illustratie voortreffelijk zullen zijn. Uiteraard komen wij daarop later nog terug, maar nu al willen we zeggen: de uitgeefster – de Amsterdamse Boek- en Courantmaatschappij – kan trots op deze uitgave zijn.

J. VAN S.

Leven als experiment (slot)

Een vorige keer (14 april) had het moderne levensbesef, „leven zonder zekerheid”, onze aandacht. Gewezen werd op de mogelijkheden van de mens en zijn pogen om tot zelfverwerkelijking te komen. Het bleek, dat er een nieuwe geest groeiende is – niet alleen in humanistische kring – die de nadruk legt op activering van de individuele verantwoordelijkheid en zelfstandigheid.

„Word, die gij zijt”, schreef de Griekse denker Pindaros. Deze wording gaat gepaard met dwaling. De mogelijkheid te dwalen is specifiek voor de mens. De steen, die valt, kan niet dwalen, hij gehoorzaamt slechts aan natuurwetten. Een machine vergist zich niet. Het dier wordt in zijn handelen voor het grootste deel bepaald door zijn instinkten. Ook bij het dier zien wij wel iets van een pogen en zoeken, een „trial and error” (een pogen en dwalen), zoals de dierpsycholoog Jennings zegt, doch dit is niet geheel te vergelijken met het streven en zoeken van de mens, die toch in (betrekkelijke) vrijheid handelt. De mens is geen automaat. De keerzijde van het vrije denken en handelen is de mogelijkheid zich te vergissen. Doch juist het pogen en zoeken en... dwalen, opent de mogelijkheid tot verkenning van nieuwe mogelijkheden en... tot zelfverkenning, d.i. verkenning van eigen innerlijke krachten en zwakheden.

De creatieve mens

Kreatief is de mens wanneer hij er naar streeft zijn aanleg, zijn innerlijke mogelijkheden te verwerkelijken. Wanneer dit streven ontbreekt dreigt een geestelijke steriliteit: Men kan dan wel een *aktief* persoon zijn, doch de activiteit is meer die van een robot dan van een levende, zich ontwikkelende persoonlijkheid. De bekende Amerikaanse psycholoog Fromm wijst er in zijn „Man for himself” (Ned. vert. „De zelfstandige mens”) op, dat creativiteit zich kenmerkt door een zich-verbonden-voelen met de wereld, door scheppende liefde en scheppend denken, door zorg, verantwoordelijkheid, eerbied en inzicht. Creativiteit is een actief streven naar geluk en ontplooiing van zichzelf... en van de medemens.

Wij wezen op het „experimenteel” karakter van onze cultuur en men zou dus kunnen konkluderen, dat onze Westerse cultuur de individuele creativiteit stimuleert. Dit is echter slechts maar tot op zekere hoogte waar. Bepaalde tendenties in onze maatschappij werken eerder remmend en verlamdend dan stimulerend: men denke b.v. aan de arbeidsspecialisatie, de als zinloos beleefde arbeid-aan-de-lopen-de-band, het werken alleen om de winst, enz.

Arbeid, die niet als zinvol wordt beschouwd, vooral de eentonige routinearbeid is dodelijk voor de creativiteit, zij bevordert de passiviteit, zij vernietigt de liefde voor de arbeid, de zorg, de verantwoordelijkheid. Hier dreigt het gevaar, dat de woorden van een oude Chinese wijze bewaardheid worden: „De mens, die zich van een machine bedient, krijgt een machinehart.” Nodig is, dat de arbeid menselijke behoeften en strevingen bevredigt.

Opvoeding en arbeid

Hier ligt voor ieder een persoonlijke roeping en taak. Het gaat er niet alleen om de eigen mogelijkheden te verwerkelijken, doch men

moet ook anderen bij deze zelfverwerkelijking helpen. Wij denken hierbij aan de opvoeding. De verstandige opvoeder maakt van het kind geen automaat, waarin alle spontaneïteit is onderdrukt, doch tracht het kind te helpen zichzelf te worden, d.w.z. een vrije persoonlijkheid.

Hier komen ook maatschappelijke vraagstukken aan de orde, die in het bestek van een tijdschriftartikel moeilijk behandeld kunnen worden. Waar het om de mens en zijn ontplooiing gaat, kan de maatschappij moeilijk buiten beschouwing blijven. De ontplooiing van de mens is onmogelijk wanneer ook niet de menselijke samenleving tot verdere groei, ontwikkeling en vooruitgang komt.

Waarin bestaat deze vooruitgang? Terecht zegt Fromm: „De ware vooruitgang schuilt voor de democratie momenteel in het versterken van de innerlijke vrijheid, het initiatief en de spontaneïteit van de mens, niet alleen op bepaalde partikuliere en geestelijke gebieden, maar bovenal in de fundamentele activiteit van ieders bestaan: de arbeid.” Fromm wijst er dan op, dat wij moeten streven naar een maatschappelijke structuur, waardoor „de mens zijn inspanning en zijn rede kan activeren in de arbeid, welke hij verricht als iets, waarvoor hij zich verantwoordelijk kan voelen, omdat het een zin en een doel bezit in het licht van zijn menselijke bestemming.” Slechts de democratie kan deze voorwaarden scheppen en waarborgen.

De individu zal het besef van eigen waarde en eigen verantwoordelijkheid wakker moeten houden in een wereld, waarin overal tendenties tot gelijkschakeling en massavorming zich doen gelden.

Experiment in de evolutie

Wij richten tot nu toe onze aandacht op de menselijke persoonlijkheid in zijn zoeken en streven naar zelfrealisering. Doch openbaart zich deze drang niet in de gehele natuur, in het „leven” in het algemeen? De Franse denker Bergson heeft er op gewezen, dat het organisme geen machine is: het leven heeft niets van een star mechanisme. Evenmin kunnen wij in de levende natuur een van te voren vastgesteld wereldplan onderkennen. Het „leven” tracht verschillende mogelijkheden te realiseren. De levensstroom, de „*élan vital*” (waarvan Bergson spreekt in zijn „*Evolution créatrice*”) heeft in de loop der evolutie het aanzijn gegeven aan talloze organismen, lagere en hogere, verschillend van aard en vorm. Deze levensstroom moest steeds de weerstand van de dode stof overwinnen. Uit de geschiedenis der evolutie blijkt hoe de „*élan vital*” trachtte zich in steeds hogere vormen van leven te verwerkelijken. De „levensdrang” volgde geen van te voren vastgelegde schema's, doch ontplooiende zich in verschillende richtingen, zoekend en tastend. Het experiment liep soms verkeerd. De evolutie van dieren- en plantenrijk laat ons zien hoe het leven in sommige vormen in een impasse is geraakt. Hierop wijst ook de bekende Franse bioloog Rostand, wanneer hij schrijft:

„*Er ontbreekt veel aan, dat de organische evolutie overal de allergrootste harmonie, de allerhoogste aanpassing verwerkelijkt en dat alles zo goed mogelijk is ingericht in de allerbeste van alle mogelijke naturen. Zoals de oude Theophrastus reeds had opgemerkt, zijn er vele dingen slecht ingericht in de levende natuur. Men kent dieren, die amper*

in staat zijn zich te voeden of zich voort te planten, dieren, zo mismaakt als zij maar kunnen zijn. Er zijn er, die nutteloze en verborgen ogen hebben en daardoor getuigen ten gunste van de bewering van Lucretius, dat het orgaan niet geschapen is voor het gebruik, maar het gebruik voor het orgaan. Als we eens ophouden de natuur te verheerlijken en het wagen haar te gaan bevitten, wordt het ons duidelijk, dat zij weemt van fouten, overbodigheden, onnodige en schadelijke verwickelingen. En hoe vaak heeft men niet moeten konkluderen dat bepaalde inrichtingen van organen nutteloos, ja zelfs nadelig waren, hoewel men deze aanvankelijk als „listen van de natuur” had begroet, zoals Victor Cousin, de naïeve verklaarder van Pascal, een geniale uitspraak zag in een drukfout.”

Geen predestinatie

Ook het leven in zijn totaliteit is een „trial and error”, een experiment, waarin zich, ondanks alle fouten en gebreken, steeds weer de drang, het streven openbaart hogere, meer volmaakte vormen te bereiken.

Bergson is evenals Rostand van mening, dat de richting, die de evolutie heeft gekozen, niet van te voren is vastgelegd, er is geen sprake van een „predestinatie”. „Terwijl een vast plan de toekomst afsluit, bleven ter zake van de evolutie van het leven de poorten van de toekomst wijd geopend”, schrijft Bergson nadrukkelijk.

Zo is ook het leven van ieder mens een pogen, een zoeken, een streven om een hoger niveau te bereiken, waar hij méér zichzelf is, méér innerlijke vrijheid verworven heeft. Het is een voortdurende worsteling, met vallen en opstaan. *Het leven streeft altijd naar overschrijding van het bestaande, naar verbetering, verhoging, verheffing.* Ook in het geestelijke leven van de mens, ook in de maatschappij openbaart zich dit streven. Mislukkingen en tegenslagen zijn niet zeldzaam en soms schijnt alles zinloos. Het volmaakte bereiken wij nimmer. Spinoza schreef aan het einde van zijn „*Ethica*” dan ook, dat „al het voortreffelijke even moeilijk is als zeldzaam”.

Ten slotte gaat het er echter om in hoeverre de mens er in slaagt, ondanks tegenslag en mislukkingen, iets te realiseren van de mogelijkheden, die in hem liggen. Eenvoudig is dit niet. Milieu, maatschappij, tijdsomstandigheden leggen ons vaak enorme hinderpalen in de weg. In plaats van ons te verlammen, kunnen deze hinderpalen echter vaak stimulerend werken en ons prikkelen tot nog groter activiteit. „Was mich nicht umbringt, macht mich stärker” (Nietzsche).

Voortdurende wording

Iedere geestelijke groei gaat gepaard met strijd en lijden. Ook de middeleeuwse mystikus Meister Eckhart wist het reeds: „Das schnellste Tier das euch trägt zur Vollkommenheit ist Leiden”. Doch soms is er ook vreugde om het bereikte, het nieuw-verworvene, dat ons weer andere facetten van het leven deed zien en nieuwe perspectieven opende. Leven is een experiment met mogelijkheden en gevaren, een voortdurende wording en vernieuwing. Dit experiment brengt risico's met zich mee. Doch wie volledig wil leven, moet risico's nemen. Het leven is geen eenvoudig sommetje, dat zich laat berekenen, niettegenstaande kristalkijzers en astrolagen.

Voor ons allen gelden deze woorden van Goethe:

„Und so lang du das nich hast,
Dieses: stirb und werde!
Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunklen Erde.”

P. KRUG

„Noord-Brabant degradeert verdraagzaamheid tot tolerantie”

*In de Nieuwe Rotterdamse Courant van
22 maart lazen wij de volgende „Kritische
kommentaar”:*

„Hier en daar in Noord-Brabant is men weer eens bezig, de verdraagzaamheid te degraderen tot niet meer dan tolerantie. Een meerderheid tolereert er een minderheid; zij zal die minderheid geen kwaad doen, maar zij doet haar ook niet het goed, dat zij de eigen geestverwanten gunt. Op die manier is de meerderheid bezig, de vrijheid van levensovertuiging uit te hollen.

„Een paar jaar geleden begon in een aantal zuidelijke gemeenteraden de aktie: men beschikte afwijzend op een verzoek om subsidie ingediend door de vereniging voor maatschappelijk werk „Humanitas”. Dit is een vereniging op humanistische, dus niet-kristelijke grondslag. De grondslag was de reden, waarom de r.-k. meerderheden in die gemeenteraden, soms door protestanten versterkt, subsidie weigerden.

„Deze aktie is wederom aan de gang. Onlangs is de subsidiekwestie in de raad van Breda aan de orde geweest. Een principiële uitspraak had men daar bij vorige gelegenheden vermeden. Dat is natuurlijk wel makkelijk. De socialistische raadsfractie heeft ditmaal evenwel door indiening van een motie een principiële uitspraak uitgelokt.

„In deze motie werd o.m. gesteld, dat het niet tot de bevoegdheden van de raad behoort, zich t.a.v. de levensbeschouwing van de ingezetenen partij te stellen door te weigeren subsidie te verlenen voor bepaalde activiteiten, verricht op basis van een bepaalde levensbeschouwing, terwijl men soortgelijke activiteiten, op andere levensbeschouwelijke bases, wel steunt. Doet een gemeenteraad dat wel, dan zou hij de geestelijke vrijheid en de verdraagzaamheid schaden en aldus het algemeen welzijn niet dienen. Konklusie: „Humanitas” kan in beginsel evenzeer aanspraak maken op steun en medewerking van de raad als soortgelijke verenigingen, die op basis van een andere levensbeschouwing werken.

„Deze motie werd verworpen. De r.-k. en prot.-kr. stemden ertegen. Socialisten en liberalen, tezamen een minderheid, stemden voor. Deze uitslag is al bedroevend. De motivering van de voorstellers is dat bepaald niet minder. „Humanitas”, zo werd door een k.v.p.’er gezegd, „doet afbreuk aan de kristelijke beginselen”; daarom alleen al kon hij niet meewerken aan subsidieverlening. Door een woordvoerder van de prot.-kr. groep werd gezegd, dat het overheidsgezag, van God komende, geen medewerking mag verlenen aan een anti-gods-dienstige beweging.

„Deze motiveringen berusten op desprookjes, die vaker over humanistische organisaties worden verteld. Dat is op zichzelf al jammer, maar ernstiger is het, dat een principiële discussie erdoor wordt vertroebeld. Want we weten nu nog niet, hoe de konfessionele woordvoerders in de Bredase raad zouden beslissen, als zij eens van de werkelijkheid uitgingen. Deze werkelijkheid is, dat „Humanitas” evenals andere humanistische organisaties, niet anti-godsdiensdig, maar humanistisch is; en hu-

manistisch is niet godsdiensdig, wat allerm minst wil zeggen a n t i-godsdiensdig.

„Gelukkig weten we iets meer door het votum over de motie, die de principiële ondergrond van de zaak helemaal niet vertroebelde. Mag een gemeenteraad — of welk overheidsorgaan ook, zouden wij eraan willen toevoegen — partij kiezen in een zaak van levensbeschouwing?

„De r.-k. en prot.-kr. raadsleden van Breda doen dat wel. Zij gaan er blijkbaar van uit, dat een kollege als een gemeenteraad een geloof kan belijden. Dat zullen zij waarschijnlijk zo zien, dat een raad kan zeggen: de raad besluit bij meerderheid van stemmen, dat hij gelooft... enz.

„Men beschuldige niet ons van profaneren. Het zijn de konfessionele raadsleden van Breda die blijkbaar op dat standpunt staan en aldus het geloof brengen in een sfeer waar het niet hoort.

„Voor sommigen is het misschien verleidelijk te veronderstellen, dat de socialisten en liberalen in de Bredase raad humanisten zijn en dus alleen voor hun geestverwanten opkomen. Maar dat moet worden tegengesproken. Onder socialisten en liberalen zijn vele gelovige kristenen. Hun kristen-zijn belet hen niet, in te zien, dat

de overheid als zodanig geen geloof kan belijden. Het belet hen ook niet, in te zien, dat vrijheid en verdraagzaamheid in levensgevaar komen als men tewerk gaat op de wijze van de konfessionele raadsleden van Breda.

„Hierover schrijvende komen wij niet in het biezonder op voor „Humanitas”, maar voor elke organisatie op de een of andere levensbeschouwelijke grondslag. „Humanitas” of een andere organisatie, het is ons om het even. Het is ons te doen om de geestelijke vrijheid, om de verdraagzaamheid, om de gerechtigheid. De meerderheid van Breda’s gemeenteraad heeft deze grote goederen afschuwelijk mishandeld.

„Binnen enkele dagen zal dezelfde kwestie te Eindhoven in de gemeenteraad aan de orde komen. De plaatselijke afdeling van „Humanitas” heeft de raad subsidie gevraagd. Dit verzoek ligt nu ter tafel met een afwijzend preadvies van het kollege van b. en w. Eindhoven zal pas met recht lichtstad mogen heten, als de gemeenteraad het kollege een les geeft in geestelijke vrijheid en verdraagzaamheid. Eindhoven’s raad zou zich daar niet voor hoeven te generen. Het zou ons verheugen hem te zien in gezelschap van de vroege vaders van de hoofdstad der provincie en van Bergen op Zoom, die de geestelijke vrijheid in Brabant hoog hielden. Want daar heeft men anders beslist dan in Breda. Met voldoening mag worden vastgesteld, dat de afwijzende besluiten van Breda, en ook van Tilburg en van Oss, geen generaliserend oordeel over de hele provincie rechtvaardigen. De hoofdsteden van Meijerij en Markiezaat gaven het goede voorbeeld. Moge de lichtstad volgen, tot verder voorbeeld.”

(Gelijk men weet heeft Eindhoven het trieste voorbeeld van Breda gevolgd: „Humanitas” krijgt ook in de „lichtstad” geen subsidie!)

Hinderlijk geschrijf

In „Tijd en Taak” van 14 april ’56 schrijft L. H. R. (ds. L. H. Ruitenbergh):

„Blijkens het „Weekblad Limburg” van 6 april j.l., een blad, dat kennelijk de kinderschoenen ontwassen is, gezien het feit, dat het in zijn 87e jaargang staat — blijkens dit blad nu viert vandaag, beloken Pasen, pastoor Jos. Janssen zijn 40-jarig priesterfeest.

„Een heel lang en warm gesteld artikel, op de eerste pagina, tekent pastoor Janssen ten voeten uit. Een goed mens, gul, persoonlijk.

„Een man ook, die een kerk bouwde. In zijn parochie St. Antonius van Padua in Scharn bij Maastricht. Voor die kerk had hij marmer nodig. Marmer nu komt uit Italië. In Italië heerst Mussolini. De pastoor, Jos. Janssen, heeft aan Mussolini geschreven en hoewel er veel in Italië zelf te bouwen viel, was de Duce zo getroffen door dit verzoek, dat hij marmer naar de kerk van de parochie St. Antonius van Padua verordeneerde. Ziehier nu wat de schrijver in het „Weekblad Limburg” hieromheen zegt:

„Een van de belangrijkste medewerkers aan de bouw van de kerk in Scharn was Benito Mussolini. Jazeker: il Duce! Dezelfde leider van het Italiaanse volk, over wie niet alleen de schunnigste pers, maar ook de zogenaamde katolieke pers — gevoed door onbekende persbureaus — vertelt, dat men zijn korrespondentie gevonden heeft met een al of niet bestaande juffrouw. Maar in Scharn bij Maastricht wordt ieder jaar een heilige Mis gelezen voor een der weldoeners der kerk. Voor Benito Mussolini, die overigens een eind maakte aan de onmogelijke positie, waarin de Paus zich be-

vond en die onmetelijk veel goed gedaan heeft voor het katolieke volk van Italië.”

„Een beetje hinderlijk, dit geschrijf. Altans in een Nederlandse krant. Altans in een democratisch land anno 1956. „Het Vrije Volk” mag niet in de r.-k. gezinnen van Limburg komen. Dit wel. Wij begrijpen dat niet allemaal.

„Of is democratie geen serieuze zaak meer?”

Mens en Kosmos 1955

Ok de jaargang 1955 van het tijdschrift „Mens en Kosmos” (uitgave N. Kluwer, Deventer) kenmerkte zich door veelzijdigheid. Als een ander kenmerk van dit tweemaandelijks blad zouden wij kunnen noemen de openheid, d.w.z. de ondogmatische behandeling van levensbeschouwelijke en religieuze problemen.

In deze jaargang trof ons een drietal nagelaten publikaties van dr. Dietz over de devaluatie van de mens, het bewustzijn en de ziel, en de devaluatie in de maatschappij. Belangrijke bijdragen waren ook die van dr. H. Groot over „Het probleem van de oneindigheid” en „De verborgen wijsheid der Oepanishaden”, van dr. C. J. Schuurman over „Godsdienst en religie” en „Bijbelse symboliek” en van ds. E. Franken Smid over „De onvolmaakte God”. Voorts waren er artikelen over de Japanse Shinto, over „Het keurslijf der openbaring”, over vader- en moederreligie, over de symboliek van sprookjes enz. Biezondere vermelding verdient het artikel van ds. C. Aalders „Het bijbelse en het humanistische mensbeeld”.

IK denk er ZO over

Dienstweigeren, een humanistische daad? (4)

Bij de beschouwing van mej. J. M. Lourens over dienstweigeren (2) plaats ik graag enkele kanttekeningen:

1. „Ten eerst zal het dienstweigeren van een groep humanisten of andersdenkenden de mogendheden, die dit in de zin hebben, niet tegenhouden tóch oorlog te voeren, aangezien er genoeg mensen overblijven, die wél dienst nemen.” Dit is voor mij een wonderlijke redenering. Als men dienstplicht weigert, dat doet men het immers niet, omdat men het op een gegeven ogenblik opportuun acht ter voorkoming van een oorlog, maar omdat men op principiële gronden niet anders kán, omdat men het beginsel van de oplossing van problemen door middel van geweld verwerpt. En dan is men bereid (moet men bereid zijn) de konsekwentie van deze houding te aanvaarden: zich eventueel door een vijand onder de voet te laten lopen. Het is dus onjuist het zó voor te stellen alsof de d.w. „met de handen in elkaar zit te wachten” of een ander ook zijn leven gaat opofferen voor het zijne, zoals mej. J. M. L. schrijft. De d.w. vraagt de soldaat niet om voor hem te vechten. Hij zou hoogstens de soldaat kunnen vragen *niet* te vechten, voor hem niet en voor anderen niet.

2. De verkondigde stelling: „met dienst weigeren van enkelen wordt dus geen oorlog voorkomen”, lijkt mij inmiddels ook aanvechtbaar. Als een voldoende aantal Fransen weigerden zich in Algerije te laten afslachten, zou de Franse regering gedwongen zijn een andere oplossing te vinden voor deze afschuwelijke situatie. Het is dus niet zo, dat men (op principiële gronden) de dienst weigert om een bepaalde oorlog te verhinderen, maar de praktische uitwerking van een weigering op grotere schaal zou dit met dat al tot gevolg kunnen hebben.

3. Ieder geweld roept m.i. nieuwe vormen van tegengeweld op. De tot de tanden gewapende vrede-van-thans, waarin mej. J. M. L. waarschijnlijk de enige mogelijkheid ziet tot behoud van de vrede, betekent op zichzelf geen geweld, maar betekent wél de dreiging met geweld. Wapens maakt men immers om ze eventueel te gebruiken; hun enig nut ligt in hun functie. De vrede wordt m.i. niet door deze bewapening bevorderd, maar door bewustmaking der problemen, verantwoordelijkheidsbesef en duurzame bereidheid tot overleg. Persoonlijk geloof ik niet in de mogelijkheid van een geweldloze wereld, maar er is verschil tussen het bestaan van legers en van een (nationale en internationale) politiemacht. Ik zou echter het recht van de enkeling niet willen ontkennen om zelfs ook dienst te weigeren in een politiemacht.

4. „Niemand, humanist of niet, doodt in de oorlog voor zijn plezier”. Is dat wel zo? Op dit punt meen ik „nuchterder” te zijn dan mej. J. M. L. Er zijn helaas in een oorlog wel degelijk mensen die dit doen, laten we hopen: een gering aantal. Maar in elk geval zijn er in een oorlog heel veel mensen, die weliswaar niet „voor hun plezier” doden, echter terwege om hun angst- en agressiegevoelens, hun drijfveren en instinkten af te reageren. De eerste categorie noemen we misdadigers; de anderen kunnen onder normale omstandigheden brave burgers en voortreffelijke leden van de maatschappij zijn. Iedereen heeft nu eenmaal het roefdier in zich, het streven dient erop gericht te zijn, het zijn kansen niet te geven. Maar hierop behoeft ik niet verder in te gaan, want dit heeft J. A. Gerzon in hetzelfde nummer van 31 maart reeds afdoende uiteengezet.

W. JOS. DE GRUYTER

Dienstweigeren... (5)

Het leven van een dier is geheel gebonden aan het instinkt en kent geen vrijheid en dus geen problemen. De moderne bewuste mens kent die vrijheid wel. Krachtens die vrijheid kiest hij, moet hij keuze doen. O.a. tussen dienstweigeren of voldoen aan de dienstplicht.

Als hij erover doordenkt, na kennisneming van de meningen van andersdenkenden en na de ontmaskering van de eigen vooroordelen, dan beseft hij, dat het gelijk en het ongelijk momenteel nog aan beide kanten aanwezig is. En dat de mate van het gelijk van een standpunt weer sterk afhankelijk is van allerlei vaak wisselende en eventueel zeer tijdelijke omstandigheden.

De bewuste mens van nu bevindt zich zo in een tragische situatie. Hij kan trachten zich af te wenden van dit dilemma en zich alleen maar bemoeien met z'n tuintje. Doch de wereld wendt zich niet van hem af, als het om iets onaangenaams gaat. Dit vluchten voor de verantwoordelijkheid is ook geen humanistische oplossing van het probleem.

Wat dan wel? Er zijn logischerwijs maar twee oplossingen mogelijk:

a. De oplossing die de tegenstelling verzoent. Dit houdt o.a. in een inzien, dat de oorlog en de oorlogsdreiging ook zeer positieve

funkties bezitten, die nog slechts zeer gebrek-
kig en ten dele door iets anders overgenomen
kunnen worden. En een vaak berustend aan-
vaarden van de waarde, doch tevens van de
gewoonlijk zeer beperkte reikwijdte van ieder
streven. Ook als dit streven militaristisch of
anti-militaristisch, enz. is. Deze oplossing is
voor zeer vele humanisten geen oplossing.

b. De tweede oplossing is, door met al zijn energie te zorgen, dat het dilemma de wereld uitkomt. Dan hoeft die keuze niet meer gedaan te worden. Daartoe moet men eerst weten, in welke menselijke behoeften de oorlogs(dreiging) voorziet. Men behoort de wortels van de internationale spanningen te leren ontkennen en te trachten, hierop in te werken. Door na te zeggen, dat die wortels zijn: haat, angst, agressiviteit, of economische, machts-, kulturele-, religieuze-, en/of ideologische belangentegenstellingen is te simpel, want maar half onderzocht.

Men zegt zoveel na. Aan de haat, de agressiviteit, de angst, aan het streven naar welvaart of macht en aan de sociale, kulturele, religieuze en ideologische onverdraagzaamheid liggen primairdere behoeften ten grondslag, die op andere wijze voldoening kunnen krijgen. Doch hiervan weet men nog minder.

Uit het voorgaande laat zich m.i. de huma-

nistische, — ook de bewust-kristelijke want algemeen-menselijke, — gedragslijn destilleren. Namelijk dat vóór alles noodzakelijk is één ding: een grotere bewustheid, een meerdere bewustwording op allerlei levensbelangrijke gebieden, door nadenken en beleven, door studie en onderzoek, enz. van het probleem „oorlog”. Onder gebruikmaking van alle menselijke vermogens. Door het zelf doen of door anderen erbij te steunen. Slechts hij, die in de benadering van dit (en elk ander) probleem in zijn eigen geëmotioneerdheid de kenmerken ziet van de eigen, altijd aanwezige en het scherp zien belemmerende vooroordelen, is ergens op het goede spoor.

Pas ná dat pionierswerk, ná dat doorstoten tot aan de grenzen van de menselijke kenvermogens (kennen in zijn meest uitgebreide betekenis), pas ná dat verder bewustworden, kan een begin van de verdere bewustmaking van anderen volgen. Als eerste betrouwbare stapje naar een wereldvrede.

C. I. HOGENDIJK

Dienstweigeren... (6)

Het stukje, dat mej. J. M. Lourens zich over dienstweigeren veroorlooft, is te uitdagend en te pertinent om niet onbesproken te blijven. Volgens mej. J. M. Lourens is dienstweigeren van enkelingen niet alleen zinloos, maar zelfs slecht, want het houdt geen oorlog tegen en anderen moeten dan vechten. Dit betekent, dat de meerderheid gelijk heeft en dat men als individu maar zo snel mogelijk dit gelijk moet erkennen en meedoen, al is het tegen eigen geweten in.

Niemand doodt in de oorlog voor zijn plezier, zegt mej. J. M. Lourens. Ik hoop, dat dit waar is. Maar waarom laten zich dan zovelen opleiden, om, als het *volgens anderen* nodig is, in zo kort mogelijke tijd zoveel mogelijk mensen te doden. Dit is namelijk het probleem. Een dienstweigeraar weigert, om zich voor een dergelijk doel te laten klaarmaken. Mensen te doden, met vaak koele berekening, beschouwt hij als in strijd met zijn geweten. De waarde van zijn daad voor de maatschappij of voor een politiek doel laat hij buiten beschouwing. Volkomen terecht. Want wat blijft er van de individu en van de mens over, als deze zijn levensbeschouwing en zijn geweten volledig buiten beschouwing moet laten, omdat op dit tijdstip en in deze maatschappij er geen plaats voor is. In Spanje zouden dan volgens hem geen protestanten mogen zijn en in Breda geen leden van „Humanitas”. Wat mej. J. M. Lourens nu zegt, zei men vroeger van de tegenstanders van bijv. slavenhandel en kinderarbeid.

Dienstweigeren is een persoonlijke daad, voortkomend uit een persoonlijke levensbeschouwing en mensopvatting, en gedreven door een persoonlijk geweten. Het is geen politiek middel. Men heeft daarom af te blijven van de dienstweigeraar en zijn geweten. Hier past alleen respect.

Als de meerderheid het goed vindt zich op te laten leiden voor een zo efficiënt mogelijke massamoord, dan moet die meerderheid dit zelf weten. Het is dwaasheid, om niet te zeggen misdadig, wanneer mej. J. M. Lourens echter eist, dat de dienstweigeraar zijn levensbeschouwing en zijn geweten maar moet veranderen, omdat hij slechts een enkeling is en het toch geen direkt nut afwerpt.

Tot slot nog dit: de opmerking van mej. J. M. Lourens op dienstweigerende dokters, enz. heeft niet te maken met dienst weigeren, zoals het hier bediscussieerd wordt. De postbodes en de stratenmakers kan men er dan ook bijhalen. Verder is de taak en de plicht van een ieder, om aan een ontstane oorlog met zo weinig mogelijk verlies aan mensenlevens en zo vlug mogelijk een einde te maken, zoals mej. J. M. Lourens dat noemt, een aardig probleem voor een generale staf.

J. S. WIJNE

Diskussie gesloten. - Red.

Astruc: sfinks zonder geheim

Bij een niet onbelangrijk deel van het publiek blijft hardnekkig de legende bestaan, dat filmcritici het praktisch nooit met elkaar eens zijn, dat een film die bijvoorbeeld in het ene blad hemelhoog wordt geprezen, in het andere wordt afgemaakt tot er geen meter celluloid meer van heel is. Dat is niet waar: natuurlijk heeft iedere criticus zijn bepaalde voorkeuren, natuurlijk legt de een meer nadruk op het sociale, de ander op het esthetische of psychologische aspect, natuurlijk bestaan er nuances in lof of blaam, maar het komt slechts zelden voor, dat hun waardebeoordeling in essentie zeer belangrijk verschilt.

Maar er zijn uitzonderingen en een van de opvallendste uitzonderingen is de film „Gevaarlijke ontmoetingen” („Les mauvaises rencontres”), geregisseerd door Alexandre Astruc.

Onze verwachtingen van deze film waren nogal hoog gespannen, want uit Frankrijk bereikten ons lyrische lofuitingen en bovendien was de film onderscheiden op de Biennale in Venetië. Bij een enquête onder Franse critici werd hij zelfs boven „La Strada” gesteld... en dat wil nogal wat zeggen.

Wel zelden hebben wij zó teleurgesteld de bioskoop verlaten. En niet alleen teleurgesteld, maar ook kwaad, omdat wij ons niet graag knollen voor citroenen laten verkopen.

Een film van dit soort komt gelukkig niet vaak voor. Gelukkig, omdat hij zo bij uitstek geschikt is om de gemoederen te verwarren. Astruc is een regisseur, die waarschijnlijk een heleboel handboeken over het film-metier heeft bestudeerd, die zwelgt in fraaie kamera-instellingen, die experimenteert met licht en donker als de Duitse regisseurs uit het „demonische” tijdvak, die kennelijk de pretentie had een zeer belangrijke film te maken... en wat er uit zijn handen is gekomen is kitsch, loodzware kitsch. Men kan niet eens zeggen, dat hij zichzelf een zware, té zware taak had gesteld, die hij niet heeft kunnen volbrengen: zijn uitgangspunt was namelijk falikant verkeerd.

Natuurlijk mag een regisseur met symboliek werken, natuurlijk mag hij parallellen zoeken in de levende en dode natuur met datgene, wat de harten en de gezichten van zijn spelers beweegt, maar die symboliek moet altijd wortelen in de realiteit. Hij mag bijvoorbeeld nooit, zoals Astruc dat doet, een haardvuur aanleggen of een knipperlicht opstellen om met dat schijn-

sel over de gezichten te spelen en daardoor een zekere gemoedsinstelling te suggereren, wanneer dat haardvuur en dat knipperlicht verder niet de minste functie hebben in de film. In een goede film moet namelijk alles zijn functie hebben, net als in elk ander kunstwerk, overigens.

En in Astruc's film is niets functioneel: hij gebruikt bij voortdurend vreemde, scheve camera-instellingen en men vraagt zich telkens weer af: waarom? Hij insinueert diepten en geheimen, waar niets anders is dan banale platvloersheid en mooidoenerij. Hij kan bovendien geen verhaal vertellen: elke scène staat op eigen wankel benen en vindt geen aansluiting bij de volgende, zoekt die zelfs niet.

Dat verhaal is trouwens ook nauwelijks de moeite van het vertellen waard: het is het afgezaagde drama van een meisje van buiten dat in de grote stad Parijs verdwaalt, allerlei avontuurtjes met mannen beleefd, abortus pleegt en tenslotte op het politiebureau belandt, waar al haar armzalige geheimen zorgvuldig worden uitgeplozen. Het wordt ons verteld als een raamverhaal: het begint dus bij het einde, óók al niets nieuws.

Maar het is erger, dat Astruc er niet in slaagt ons duidelijk te maken wat voor karakter dat meisje nu eigenlijk heeft: in het begin lijkt ze een sympathieke, geheimzinnige schoonheid met een sterke wil, die door de scherpste onderzinkingen niet te breken is: zij weigert beslist, de dokter te verraden die haar geholpen heeft. Later zien wij haar als een soort „femme fatale” met sterk hysterische inslag en aan het eind blijkt ze niets anders te zijn dan een slap, zielig slachtoffer, dat zo graag in het licht van de publiciteit wilde staan en haar doel ook bereikt, zij het op een andere manier dan ze zich in haar schone dromen had voorgesteld. De onbenullige, onsamenhangende, kwasi-diepzinnige dialoog is ook niet bepaald geschikt om ons enige opheldering te verschaffen.

Nee... regisseur Astruc blijkt, evenals de heldin van zijn film, een sfinks zonder geheim te zijn, die ons diepte, tragiek en subtiliteit tracht voor te gooien waar die dingen ten enenmale ontbreken. Niets is vervelender dan dat... hoe gauwer men dergelijke mensen doorziet, hoe beter!

WILLY BERG

„De wereld der ziel”

Jung maakt het de leek, die belangstelling heeft voor zijn analytische psychologie, niet gemakkelijk. Zijn stijl is niet helder, zijn betoogtrant wordt door de vele uitweidingen en polemische tussenvoegsels vermoeiend én — maar dit ligt misschien in de aard der stof — de begrippen, die hij ontwikkelt zijn niet alle even scherp bepaald. Twee van zijn leerlingen, Aniela Jaffé en G. R. Zacharias, hebben door middel van een bloemlezing, die als inleiding dienst moet doen, getracht de weg, die naar Jungs

theorieën voert, te effenen. Ze zijn daar tot op zekere hoogte in geslaagd. „De wereld der ziel”, Van Loghum Slaterus, geb. f 5,90.

In een vijftal verhandelingen maakt de lezer kennis met Jungs droomanalyse, met zijn stellingen betreffende de autonomie van het onbewuste en het onderscheid tussen het persoonlijk en het kollektief onbewuste. Telkens valt de nadruk op de empirische fundering van een en ander. In het bijzonder wordt de aandacht geschonken aan de droommotieven die verwant zijn aan, soms identiek met die uit de mythologie, de folklore, de alchemie enz., op welke Jung in zijn therapeutische arbeid telkens gestuit is. Tenslotte krijgen de begrippen schaduw, anima en animus, en het bewustwordingsverloop, dat J. individuatiesproces noemt en dus ook de mandala's een beurt, zodat inderdaad de voornaamste denkbeelden van de Zürichse school de revue passeren.

„De symboliek van de geest”, studies over de psychische fenomenologie — met een bijdrage van dr. R. Schärff door C. G. Jung, L. J. Veens Uitg. Mij. — is een specialistenwerk. Alleen wie

goed thuis is in de moeilijk toegankelijke, maar fascinerende wereld van de vergelijkende mythologie, de vergelijkende godsdienstwetenschap, oude okkulte en alchemistische overleveringen, de folklore e.d., alleen wie krachten zijn kennis daarvan zich een zelfstandig oordeel kan vormen over de vermoedelijke betekenis van de talrijke treffende overeenkomsten, die men in uiteenlopende onderdelen van deze veelvormige materie vindt, vermag een studie als deze te beoordelen. Zij heeft tot onderwerp, de beschrijving van de symbolische gestalten, waaronder in verbeeldingen, sprookjes, myten, theologische en metafysische spekulaties de archetypen, de autonome krachten over het onbewuste werkzaam zijn.

PR.

INGEKOMEN BOEKEN

„A.N.S.I.E.” deel I (totaal drie delen) N.V. Amsterdamse Boek- en Courantmij. Per deel f 25,-;
„Boekje van weer en wind”, Ged. Eldert Willems, Uitg. Colibrant, Lier-België;
„Gemengde berichten”, verz. verzen, Erich v. d. Steen, Arbeiderspers;
„In den zoeten inval- en andere inval.” Richard Minne, G. A. v. Oorschot, f 5,90;
„Inleiding tot de godsdienstgeschiedenis,” W. Brede Kristensen, Van Loghum Slaterus, f 7,50;
„De inwijdingriten, mythen en legenden der oude mysteriën,” J. Kruisheer, f 25,-;
„De kunst van oud worden en gezond blijven”, prof. R. Hornstra, Van Gorcum Assen, f 3,95;
„Meesters der Ierse vertelkunst”, bijeengebracht en vertaald door W. H. Stenfort Kroese, Meulenhoff, f 7,50;
„Oepanijads” (3e druk), ir. J. A. Blok, Kluwer, f 4,95;
„Over Rudolf Steiners das Johannes Evangelium + verzen, Joh. C. P. Alberts, De Waterman;
„Primitieve kunst”, W. Muensterberger, Contact, f 22,50;
„De schoonheid van ons land,” Beeldhouwkunst, A. M. Hammacher-Hans Sibbelee, Contact, f 22,50;
„De sprong der paarden en de zoete zee”, Harry Mulisch, De Beuk, f 1,50;
„Tau Teh Tsjing (Lau-Tze)” ir. J. A. Blok (5e druk), Kluwer, f 4,95;
„Van de Kaap tot de Congo”, dr. J. v. d. Steen, Ned. Boekhuis, f 12,50;
„Van democratie tot aristo-democratie”, A. E. Talens-Ebbens, N. Kluwer, ing. f 5,20 geb. f 6,95;
„Vandaag III”, nieuw werk van Nederlandse en Vlaamse schrijvers bijeengebracht door Jaap Romijn, Bruna;
„Vijftien ontmoetingen”, L. Aletrino, Scheltema & Holkema;
„Volheid des Levens”, Luise Rinser, H. P. Leopolds Uitg. Mij. N.V. f 8,90;
„De weg maakt een cirkel”, Louis Hoyack, Kluwer, f 5,75;
„Woorden in het donker”, M. Mok, De Beuk, f 1,50

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredakteur: dr. H. Bongers. Redaktiesekretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie en advertenties: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Tel.: 10163. Postgiro 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementen: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,20.

Lezingen voor de Vara

29 april: dr. J. P. van Praag over „Een toekomst voor de jeugd”.

6 mei: dr. B. W. Schaper over „Terug naar de tredmolen”.

Abonneert U nu op

„REKENSCHAP”

Drie-maandelijks tijdschrift voor wetenschap en cultuur
Uitgave van de Stichting Socrates

Een greep uit de inhoud van het Jubileumnummer van dit tijdschrift
(derde jaargang nr. 1, februari 1956):

J. P. van Praag:	Rekenschap van het Humanisme
H. Bonger:	Bouwstenen tot de geschiedenis van het Hum. Verbond
P. A. Pols:	Tien jaar Praktisch Humanisme
Libbe van der Wal:	Twee filosofische wegbereiders
F. P. Huygens:	Verkenningen in de voorhoede
H. Hawton:	The Humanist International
Hella S. Haasse:	Een variatie op het thema: „De Kunstenaar in het luchtledig.”

Abonnementsprijs f 7.50 per jaar

Losse nummers (ook het jubileumnummer!) f 2.-

Geef U op aan de administratie van de Stichting Socrates, Bleyenburgstraat 1, Utrecht

Het Humanistisch Thuisfront heeft Uw steun nodig!

Wordt daarom kontribuant door f 2,50 te
storten op rekening 523634 van het

Humanistisch Thuisfront
Hekelveld 16, te Amsterdam

6 kg Bloemenhoning of 5 kg Heideslingerhoning

voor f 17.- inclusief emmertje
en franko huis

ATZE DIJKSTRA, Imker - Appelscha (Fr.)

Tijdelijk aangeboden

vrij benedenhuis

met keuken en douche-cel

voor juni-juli-aug., geschikt voor vakantie,
20 min. trem Noordwijk.

Brieven onder no. april 5, bur. van dit blad.

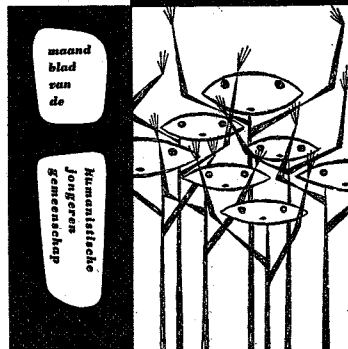
Humanisme en Religie

een serie opstellen van
J. P. van Praag, D. H. Prins,
P. Schut, G. H. Streurman,
H. Redeker en Kwee Swan Liat.

Ingenaaid f 1.90

Bestellingen op post-giro 304960
t.n.v. Humanistisch Verbond,
Bleyenburgstraat 1, Utrecht
of bij de plaatselijke gemeen-
schappen

LIBERTYN

wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie secr.: n. tuindorplaan 64
overveen

administratie: noorderweg 178
hilversum

abonnement f 2.- per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penning-
meester h.j.g. te rotterdam

De geschiedenis van tien jaren Humanistisch Verbond

vindt U in de brochure

Bouwstenen tot de geschiedenis van het Humanistisch Verbond

door Dr. H. Bonger

Uitgevoerd met vier foto's en in een
speciaal omslag in twee kleuren

Prijs: f 1,90

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau
van het Humanistisch Verbond
Bleyenburgstraat 1, Utrecht

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het
beginsel „Opvoeding zonder
geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Sekretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

DE ARK

**Humanistisch Conferentie-
en Vakantieoord**

Pensioenprijzen: f 6.- per persoon per dag, bij ver-
blijf van één week of langer: f 5.50 per dag.
Speciale tarieven voor kinderen en groepen
Vraagt inlichtingen!

Belvédèrelaan 14 Nunspeet
Tel. K 3412-2404

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr W. J. Jong en
H. Kuysten. Administratie-adres:
Postbus 246, Rotterdam. Postgiro 445129
Abonnementsprijs f 3.- per jaar

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op
toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie minimaal f 3.- per jaar.

De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen:

Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 's-Gravenhage